

Leerlingdossier ONL Dyslexie - Richtlijnen bij het invullen

Met dit begeleidend schrijven willen wij het invullen van het leerlingdossier voor onderzoek en behandeling van ernstige, enkelvoudige dyslexie eenvoudiger maken.

Bij het invullen van het leerlingdossier volg je automatisch een aantal stappen waardoor je het goed en gemakkelijk kunt invullen.

Hieronder volgt een aantal aandachtspunten en handreikingen:

Invullen leerlingdossier

Je kunt het leerlingdossier op twee manieren gebruiken:

1. Je start met het invullen van het leerlingdossier zodra er vermoeden is van ernstige, enkelvoudige dyslexie en de leerling extra begeleiding krijgt op ondersteuningsniveau 1, 2 en 3.
Op deze manier werk je gefaseerd aan dossieropbouw (waarna het dossier in zijn geheel naar ons wordt opgestuurd).
2. Je kunt het leerlingdossier in één keer invullen op het moment dat je de leerling wilt aanmelden voor onderzoek. Belangrijk is dat bij de aanmelding de (toets)gegevens niet ouder zijn dan drie maanden.

Beschrijving van de lees- en spellingsproblemen

Significante achterstand en didactische resistentie (hardnekkigheid)

De leerling behoort op drie achtereenvolgende **hoofdmetingen** tot:

- de 10% zwakst scorende leerlingen op het gebied van technisch lezen op woordniveau, oftewel: 3x een E / V-*min* score op de DMT (kaart 1+2+3)

óf

- de 20% zwakst scorende leerlingen op het gebied van technisch lezen op woordniveau én de zwakste 10% scorende leerlingen op het gebied van spelling oftewel:
3x een lage D / V-score op de DMT (kaart 1+2+3)
én 3x een E / V-*min* score op CITO-spelling of het PI-dictee + SVT Spelling

Voor leerlingen met (een vermoeden van) hoofdbegaafdheid gelden dezelfde criteria.

Hoogbegaafde kinderen met *milde* lees- en/of spellingproblemen krijgen geen dyslexiediagnose; passende ondersteuning wordt gezocht binnen het kader van hun hoogbegaafdheid op basis van herformulering van de klacht: handelingsgerichte diagnostiek m.b.t. de hinder die zij ondervinden en hoe daarmee om te gaan. SDN 2018: Richtlijn Lees- en Spellingproblemen in combinatie met Hoogbegaafdheid.

Toegestane meetmomenten

Hoofdmetingen zijn de metingen van januari/februari en mei/juni. Over het algemeen wordt een leerling dus pas aangemeld na de (derde) hoofdmeting van midden groep 4.

Tussenmetingen kunnen worden gebruikt om tussentijds het effect van de interventie te bepalen en op basis daarvan een inschatting te maken of aanpassing van de geboden zorg nodig is. **Echter, niet als officieel meetmoment voor de aanmelding. In de praktijk zit er tussen hoofdmeting 1 en hoofdmeting 3 een jaar.** Gebruik bij het beoordelen van tussenmetingen het voorgaande meetmoment als norm. Bijvoorbeeld: leerling in groep 4, tussenmeting in april, gebruik de norm van januari/februari.

Vb.1 herfst H1 (t1) H2 (t2) H3
zorgniveau 2/3 zorgniveau 3 zorgniveau 3

Vb.2 H1 (t1) H2 t2 H3
zorgniveau 2/3 zorgniveau 3

In Vb.1 en Vb.2 wordt uitgegaan van de hoofdmetingen in januari en juni, met een jaar lang ondersteuning op zorgniveau 3. Eventueel kan H1 ook iets later zijn (februari) en H3 iets eerder (mei). Het verloop is dan: einde schooljaar scoort de leerling een E/V-min, zorgniveau 3 start in het nieuwe schooljaar iets later (n.a.v. tussenmeting in november), H2 in februari, zorgniveau 3 wordt iets eerder geëvalueerd (evt. t2 in april en *in ieder geval* H3 in mei). Op deze manier zijn er 3 hoofdmetingen en is er sprake van 2x 10-12 weken zorgniveau 3 maar hoeft de school niet het hele schooljaar zorgniveau 3 te bieden. Dit laatste is natuurlijk wel zeer wenselijk gezien de onderwijsbehoeften van de leerling. Tussen H1 en H2 kan hulp op zorgniveau 2 of 3 gegeven worden. De hulp tussen H2 en H3 *moet* zorgniveau 2 én 3 zijn. Zorgniveau 2 tussen H1 en H2 kan bijvoorbeeld voorkomen als een leerling D/E/E scoort voor lezen in combinatie met E/E/E voor spellen. Het kan ook zijn dat een leerling E/E/E scoort voor lezen, waarbij hij/zij de eerste hulpperiode zorg op niveau 2 krijgt en de tweede periode hulp op zorgniveau 3. Bij deze laatstgenoemde leerling is zorgniveau 3 in de eerste hulpperiode natuurlijk wel zeer wenselijk gezien de onderwijsbehoeften van de leerling (hij/zij scoort immers E/V-min). Wanneer er de eerste hulpperiode alleen zorgniveau 2 is geboden, dan is een tussenevaluatie tussen H2 en H3 extra belangrijk voor het evalueren/aanscherpen van de hulp (kan d.m.v. t2).

In uitzonderlijke gevallen (bij erfelijke aanleg voor dyslexie én al *zeer vroeg* optredende signalen van *ernstige* lees- / spellingproblemen) kan eerder aangemeld worden dan midden groep 4 en is de periode tussen meetmoment 1 en meetmoment 3 een half jaar i.p.v. een jaar, waarbij in de tussenliggende periode zorgniveau 3 moet zijn geboden in twee periodes van 10-12 weken met een verplichte tussenmeting (in april zoals bij Vb.3 of in april en oktober zoals bij Vb.4).

Vb.3	H1 (M3) zorgniveau 3	H2 (april gr3) zorgniveau 3	H3 (E3)
Vb. 4	H1 (april gr3) zorgniveau 3	H2 (E3) zorgniveau 3	H3 (oktober gr4)

Richtlijn Omgaan met doublures of versnellen

Voor het bepalen van de achterstand van lezen of spelling is het belangrijk dat er gebruik wordt gemaakt van de juiste normgroep. Dit is met name van belang voor een leerling die is blijven zitten of een groep overslaat.

Zowel bij technisch lezen als spelling wordt de didactische leeftijd van de leerling doorgeteld.

Technisch lezen

Ruwe score van DMT wordt omgezet naar vaardigheidsscore en wordt afgezet tegen de norm waarin de leerling had gezeten als deze niet gedoubleerd had.

Spelling

De leerling krijgt de spellingtoets van het jaar waarin hij zit. Zijn ruwe score wordt omgezet naar vaardigheidsscore en die vaardigheidsscore wordt afgezet tegen de norm waarin hij zou hebben gezeten wanneer hij niet zou hebben gedoubleerd.

Voorbeeld: Een leerling zijn schoolloopbaan is 1-2-3-4-4-5. Hij heeft onlangs de CITO spellingtoets M5 gedaan. De ruwe score wordt omgezet naar vaardigheidsscore en dan afgezet tegen de norm M6.

Het houdt dus in dat het aanbod niet wordt meegenomen, maar wel de hoeveelheid oefening van het doublurejaar. Dit biedt een reëler beeld.

Versnellen (groep overslaan)

De redenering die voor doublure leerlingen geldt, geldt ook voor leerlingen die een klas over hebben geslagen. De leerling krijgt de lees-/spellingtoets van het jaar waarin hij zit. Zijn ruwe score wordt omgezet naar vaardigheidsscore en die vaardigheidsscore wordt afgezet tegen de norm waarin hij zou hebben gezeten wanneer hij niet zou zijn versneld.

Voorbeeld: Een leerling zijn schoolloopbaan is 1-2-3-4-6, heeft dus DL 30 in plaats van 40. Hij heeft onlangs de toetsen van eind groep 6 gedaan. Dan geeft de beoordeling op basis van de normen voor groep 5 een juist beeld.

Begeleiding en didactische resistentie (hardnekkigheid)

Ondanks adequate remediërende instructie en oefening is er sprake van een toenemende achterstand ten opzichte van de normgroep. Oftewel: de leerling gaat ondanks intensieve hulp tussen de meetmomenten minder vooruit in DLE of vaardigheidsscore dan in die periode gemiddeld verwacht wordt.

In het leerlingdossier is het daarom belangrijk dat de hulp op ondersteuningsniveau 1, 2 en 3 goed omschreven én geëvalueerd wordt. In het leerlingdossier beschrijf je kort de geboden extra lees- en/of spellingsbegeleiding. Voor een uitgebreide beschrijving kun je dan naar bijvoegde handelings- of groepsplannen verwijzen (graag de bijlagen nummeren). Laat de korte beschrijving op de drie ondersteuningsniveaus echter nooit helemaal weg. Voor de evaluatie van de hulp kan verwezen worden naar de evaluatie in het groeps- of handelingsplan, mits dit duidelijk is omschreven: zowel kwantitatief aan de hand van vooruitgang in DLE / VS als kwalitatief ten aanzien van het lees / spellingproces.

Ondersteuningsniveaus

Ondersteuningsniveau 1

Basisaanbod lezen en spellen voor alle leerlingen. Het bieden van verlengde instructie aan instructieafhankelijke leerlingen valt hier ook onder

Ondersteuningsniveau 2

Extra instructie en begeleiding inoefening in de groep (zwakste 20-25%, D / V)

Herhaling van de instructie aan de instructietafel is niet voldoende voor ondersteuningsniveau 2

Ondersteuningsniveau 3: zeer intensieve begeleiding d.m.v. specifieke interventies (zwakste 10%, E / V-)

Bij ondersteuningsniveaus 2 en 3 gaat het erom dat ook de hulp op voorgaand(e) ondersteuningsniveau(s) geboden blijft. Het is belangrijk om de ontwikkeling van de leerling goed te volgen en daar het ondersteuningsniveau op af te stemmen. Voor sommige leerlingen kan dit betekenen dat er sprake is van een ander ondersteuningsniveau voor lezen dan voor spelling (bijv. respectievelijk ondersteuningsniveau 3 en 2 of andersom). Deze leerlingen hebben in ieder geval op beide gebieden extra ondersteuning nodig, waarbij de intensiteit van de hulp dus afhangt van de ernst van de problematiek (LVS-scores). Op het gebied waar de leerling de grootste uitval laat zien is het belangrijk om in ieder geval één uur per week hulp op ondersteuningsniveau 3 te bieden. Als een leerling op beide gebieden ernstig uitvalt, dan heeft deze behoefte aan zorgniveau 3 op beide gebieden. Indien lastig vorm te geven: zorgniveau 3 op het gebied van lezen en minimaal zorgniveau 2 op spellen.

Ondersteuningsniveau 3

Een effectieve aanpak op ondersteuningsniveau 3 betekent dat:

- de leertijd met minimaal één uur per week wordt uitgebreid bovenop ondersteuningsniveau 1 en 2
- er minimaal drie keer per week wordt begeleid
- de specifieke interventie gedurende minimaal 20-24 (2x 10-12 weken) effectieve weken wordt uitgevoerd (let op: in de maand december moet de zorg consequent worden uitgevoerd om de minimale periode van 10-12 weken effectieve ondersteuning te kunnen garanderen)
- de specifieke interventie individueel of in een klein groepje van maximaal 4 leerlingen is (toegesplitst op de behoeften van het individu*). De meerwaarde van groepsvorming dient helder te zijn en in het handelingsplan komt dit tot uitdrukking.
- de specifieke interventie wordt uitgevoerd door de leerkracht onder leiding van leesspecialist/IB-er, RT-er of onder leiding van een orthopedagoog of psycholoog met als specialisatie leerproblemen (specialist is op zijn minst betrokken bij het opstellen van het behandelplan en de evaluatie), IB-er, RT-er of leesspecialist, onderwijsassistent onder supervisie van een specialist die betrokken is bij het behandelplan en de ontwikkeling volgt gedurende de interventie (niet door: ouders, tutoeren, onderwijsassistent die niet begeleid wordt door een leesspecialist, RT-er of IB-er, leerkracht die niet wordt begeleid door een leesspecialist, RT-er of IB-er)

* *Gericht op:* deelvaardigheden lezen / spellen (letter-, woord-, zin / tekstniveau), expliciete instructie en procesgerichte feedback, voor-samen-zelf, combinatie auditief en visueel, relatie lezen en schrijven, herhaald aanbod in verschillende / betekenisvolle contexten, korte / lange termijn doelen, aandacht voor motivatie.

Interventies lezen en spelling op ondersteuningsniveau 3

Interventies lezen

Voorbeelden van effectieve interventieprogramma's ten aanzien van lezen zijn:

Connect, RALFI, Radslag, Drie Sterren Lezen, Leesbalans, Leesinterventieprogramma de Zuid-Vallei, Toch nog leren lezen en Taal in Blokjes (indien gebruikt zoals voorgeschreven in de handleiding).

Als bij een logopedist of leesklas van het samenwerkingsverband wekelijks gedurende een uur gewerkt wordt aan lees / spellingsvaardigheden, dan geldt dat ook als ondersteuningsniveau 3.

Bouw!, Begeleid Hardop Lezen en Estafette aanpak 1 kunnen ook worden ingezet, mits voldaan wordt aan de voorwaarden van ondersteuningsniveau 3:

1. 'Bouw!'

- Bouw! wordt door het Masterplan Dyslexie erkend als interventie op ondersteuningsniveau 3. Aan de uitvoer van deze interventie gelden dezelfde eisen als aan een andere interventie op ondersteuningsniveau 3 gesteld worden. Dat wil zeggen drie keer per week 20 minuten oefenen of vier keer per week 15 minuten oefenen. De lessen in Bouw! verschillen van lesduur (gemiddeld 5 tot 8 minuten). Door vast te houden aan oefensessies van hierboven genoemde tijden, kunnen er zo'n twee tot drie lessen afgerond worden per sessie.
- De extra begeleiding is uitgevoerd en/of ondersteund door een tutor zijnde leerkracht of leesspecialist, conform de principes van effectieve leesbegeleiding zoals ook opgenomen in de leidraad van het Masterplan Dyslexie. Andere tutors moeten worden begeleid met ondersteuning en onder verantwoordelijkheid van een leerkracht of leesspecialist op de school. De leerkracht of leesspecialist neemt eveneens de toetsen af.
- De effectiviteit van Bouw! is gebaseerd op een onderzoekspopulatie van kinderen in de range van groep 2 tot halverwege groep 4. Uitgaande van een minimale begeleidingsperiode van een half jaar, moet Bouw! uiterlijk eind groep 3 / begin groep 4 worden ingezet. Dit moet uit het schooldossier op te maken zijn. Met het oog op preventie heeft beginnen halverwege groep 2 de voorkeur maar ook beginnen bij de start van groep 3 is effectief.

2. 'Begeleid Hardop Lezen'

Voor dit programma geldt dat het in principe toepasbaar is voor extra begeleiding in de voorfase, indien:

- wordt aangetoond en verantwoord dat en hoe het programma is ingezet op ondersteuningsniveau 3 als extra begeleiding
- er sprake is geweest van 1 op 1 begeleiding door een leerkracht of leesspecialist. Pas dan is kindgerichte feedback mogelijk. Voor de effectiviteit van dit programma is deze vorm van feedback cruciaal
- is voorzien in voldoende begeleidingstijd, zoals in dit programma, namelijk vier keer 20 minuten per week.

3. 'Estafette aanpak 1'

Voor dit programma geldt dat het in principe toepasbaar is voor extra begeleiding in de voorfase, indien:

- wordt aangetoond en verantwoord dat en hoe het programma is ingezet op ondersteuningsniveau 3 als extra begeleiding. Uit het schooldossier moet daarom blijken dat het programma is toegespitst op de individuele leerling in plaats van een groep kinderen
- er sprake is geweest van 1 op 1 begeleiding door een leerkracht of leesspecialist, met een frequentie en duur van ten minste drie keer 20 minuten of vier keer 15 minuten

Interventies spelling

Voor leerlingen met een zeer zwakke spellingvaardigheid raden we aan om de instructie en oefentijd voor spelling uit te breiden (een uur extra bovenop ondersteuningsniveau 1 & 2), aansluitend bij de inhoud van de taal-/spellingsmethode. Suggesties zijn:

- Taal in blokjes
- Staal
- Zo leer je kinderen lezen en spellen
- Zuid-Vallei Spelling
- Pi-Spello, in de vorm van specifieke interventie
- Voorspel (Pravoo)

Aandachtspunten van kwalitatief goede spellingbegeleiding:

- uitbreiding van instructie en oefentijd onder begeleiding van de leerkracht (drie keer 20 of vier keer 15 minuten per week)
 - automatiseren letterkennis (letterdictee)
 - modeling door leerkracht
 - instructie van de spellingsregels en begeleid oefenen
 - fonologische vaardigheden oefenen (woord in klanken/klankgroepen verdelen)
- uitbreiding van de zelfstandige oefentijd of oefenen met een medeleerling
- gebruik van spellingspiekschrift
- uitbreiding van de zelfstandige oefentijd of oefenen met een leerkracht / medeleerling / ouder op de computer met Bloon

Dyslexie en andere problematiek (comorbiditeit)

Bij leerlingen met een vermoeden van dyslexie en bijkomende problematiek (bijv. ADHD, gedragsproblematiek, spraaktaalproblemen) moet worden vastgesteld of de gesignaleerde / vastgestelde comorbiditeit al dan niet belemmerend is en of dit de diagnostiek en/of behandeling van dyslexie al dan niet in de weg staat.

(Vermoeden van) comorbiditeit

Voeg (met toestemming van ouders) het verslag van het onderzoek naar comorbiditeit toe aan het leerlingdossier. Wanneer er een verklaring van een behandelend arts / gedragsdeskundige aanwezig is die verklaart dat de comorbide problematiek geen belemmering vormt voor de vergoede diagnostiek en/of behandeling, dan deze ook toevoegen. Bij twijfel hieraan is het oordeel van onze hoofdbehandelaar leidend. Als de aanwezige comorbiditeit belemmerend lijkt, is een onderzoek naar dyslexie niet geïndiceerd en wordt het behandelen van de comorbiditeit geadviseerd. Nadat behandeling van de comorbiditeit heeft plaatsgevonden kan een leerling alsnog in aanmerking komen voor vergoede diagnostiek / behandeling van dyslexie. Voorwaarden zijn dat:

- de problematiek gedurende 24 weken onder controle is
- de intensieve lees- / spellinghulp is voortgezet
- de leerling ondanks deze hulp op lees- / spellinggebied onvoldoende presteert / vooruitgaat

Het dossier wordt dan opnieuw beoordeeld. Bij een vermoeden van comorbiditeit wordt door de hoofdbehandelaar op basis van de gegevens een inschatting gemaakt van de ernst van de problematiek.

Tijdens de diagnostiek en behandeling is er altijd oog voor het al dan niet belemmerend zijn van de comorbiditeit en het al dan niet (blijven) indiceren van dyslexiebehandeling. Bij de beschrijving in het leerlingdossier is het belangrijk dat een compleet beeld gegeven wordt van de leerling zodat de problematiek goed ingeschat kan worden welke hulp (al dan niet binnen de dyslexiebehandeling) het best passend is.

Het is aan de zorgaanbieder om vast te stellen of en in welke mate de comorbiditeit belemmerend is.

Intelligentie

- Leerlingen met een intelligentie lager dan 70 komen niet in aanmerking voor vergoede diagnostiek en behandeling van dyslexie omdat er sprake is van een algemeen leerprobleem die de diagnostiek en behandeling in de weg staat.

- Bij leerlingen met een intelligentie tussen de 70 en 85 is het belangrijk aan te tonen dat er in combinatie met de beperkte intelligentie sprake is van een extra probleem. Dus dat de lees- en spellingvaardigheden lager zijn dan op basis van de intelligentie verwacht wordt. En dat ze een extra belemmering vormen bij het benutten van ontwikkelingskansen.

Anderstaligen

- Wanneer meertalige kinderen vanaf de kleutertijd Nederlands onderwijs hebben gevolgd, komen zij onder dezelfde voorwaarden in aanmerking als andere kinderen.
- Als een meertalig kind tenminste drie jaar Nederlands onderwijs heeft gevolgd en er geen aanwijzingen zijn van een taalprobleem of taalontwikkelingsstoornis, kan een kind in aanmerking komen voor een onderzoek. Wanneer het kind logopedie heeft gevolgd, verzoeken wij de informatie van de logopediste mee te sturen.
- Voor meertalige kinderen die minder dan drie jaar Nederlands onderwijs hebben gevolgd moeten er vanuit de aanmeldingsformulieren gegronde vermoedens van dyslexie naar voren komen en geen aanwijzingen zijn voor een taalprobleem of taalontwikkelingsstoornis.
- Een hulpmiddel om de problemen van een meertalig kind verder in kaart te brengen, is onze [Checklist Dyslexie & Meertaligheid](#).